

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ANALİZ SERİSİ

Bilgi Kültür
Merkezi

8/13/2013

No: 10

“Kürt Sorunu” nun Çözüm Sürecinde “Tanımlama”

Sorunsalı

Fahriye Keskin

Teorik Giriş

Çatışma olgusu, toplumsal yaşamın her safhasında, çeşitli düzey ve yoğunlukta

nasıl ele alındığı ve yönetildiği hususudur. Zira çatışma “haddi zatında kötü

Özet: Çatışma çözümlerinin en önemli noktalarından biri de “sorunun tanımlanması”dır. Bu çalışma Türkiye'nin Kürt sorununu çözüm noktasında aşama aşama ilerlemesi gerekirken çatışmaya yol açan sorunun tanımlanmadığını vurgulamaktadır.

kendisini gösterebilir. Bireyler arasında olabileceği gibi gruplar arasında da görülebilir. Örneğin iki arkadaşın kendi arasındaki basit bir tartışmadan etnik temelli ya da devlet-içi çatışmalara kadar uzanan yelpazede ortaya çıkabilir.

Bu noktada önemli olan, çatışmanın her ne şekilde ortaya çıkmış olursa olsun,

değildir, iyi yönetilirse iyi, kötü yönetilirse kötü sonuçlar verebilir.”

Soğuk Savaş sonrası dönemde daha da artmış olan etnik, dini vb. içerikli çeşitli sorunlarda görülen ve bu sorunların çözümünü geciktiren ve hatta imkânsızlaştıran en temel sebep, çatışma çözümü alanında, uyuşmazlıkların

*Ortadoğu
Enstitüsü, Sakarya*

•••

Yazar Hakkında: Fahriye Keskin Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Araştırma Görevlisidir.

Bilgi Kültür Merkezi: 2004 yılından itibaren faaliyet gösteren Bilgi Kültür Merkezi Sakarya merkezli bir sivil toplum kuruluşudur.
<http://bilgikultur.org/>

Ortadoğu Enstitüsü: Bilgi Kültür Merkezi altında faaliyet gösteren bu birimde Ortadoğu'nun siyasi, kültürel ve ekonomik gelişmelerini merkeze alan çalışmalar yapılmaktadır.

Adres: Çark Caddesi Asım Hamdi Apt. No: 66, Adapazarı, Türkiye, E-mail:
bilgi.kultur.org@gmail.com

Tel: 0 264 278 16 26

çözümü noktasında yapılması gereken “sorunun tanımlanması” hususudur. Ancak bu aşamadan sonra iyi yönetilmesi istenen ve beklenen bir krizin ya da çatışmanın olumlu bir seyir izlemesi ve iyi sonuçlar getirecek çözüm sürecine doğru evrilmesi mümkün olabilir.

“Sorunu anlamak çözümün yarısıdır” düşüncesi, çatışma analizinde önemli bir yer tutmakta olup, arabulucu,

uzman ya da müzakerecilerin bir sorunu analiz edebilmek için öncelikle sorunu iyi tanımlamaları gerekmektedir. Ayrıca her çatışma, “nev-i şahsına münhasır” olup, nedenleri, dinamikleri, aktörleri ve hedefleri bakımından farklılık arz etmektedir. Dolayısıyla her çatışmayı kendi içerisinde ayrı ayrı analiz etmek gerekmektedir. Çünkü aynı planın her çatışma çözümünde aynı sonucu vermesi söz konusu değildir.

Sorunun tanımlanmasıyla ilgili bu vurgulamadan sonra, uzun vadeli yapıcı diyaloglar içeren ve Stratejik-Diyalog Planı (SDP) şeklinde ifade edilen çözüm planının ana unsurlarına baktığımızda şu tabloyla karşılaşırız. Bu noktada vurgulanması gereken husus, analizin bu tablonun ilk maddesi olan ve uyuşmazlık çözümündeki kritik safhayı oluşturan “sorunu tanımlama” konusu üzerinde duracağıdır.

Stratejik-Diyalog Planı Çerçeve Unsurları	
A. Sorunu Tanımlama	A.1. Arkaplan analizi A.2. Çatışmanın mevcut durumu A.3. Yönlendirici güçlerin etkisi
B. Aktör Analizi	B.1. Aktör/koalisyon (SWOT) analizi B.2. Karşılaştırmalı aktör analizi
C. Strateji Oluşturma	C.1. Diyalogun stratejik hedefleri C.2. Stratejik konu ve öneriler
D. Uygulama	D.1. Eylem Planı D.2. Ayrılan kaynaklar D.3. İzleme süreci

Uyuşmazlık çözümündeki sorunun tanımlanması ile ilgili bu kritik safhanın kısa bir içeriğine değinmek gerekmektedir. Diyalog temelli kazan-kazan

dinamiklerini başarıma amacında olan SDP'nin ilk ve belki de en önemli aşamasını teşkil eden “sorunu tanımlama”ya daha yakından bakacak olursak; sorunu

tanımlama safhasında sorunu anlamak için sorunun;

-siyasi (siyasi yapı, güç dağılımı, sivil asker ilişkisi,

STK'ların ve medyanın rolü, insan hakları durumu),

-ekonomik (gelir dağılımı, doğal kaynaklar, ticaret, şehirleşme, kaynak çeşitleri, üretim, uluslararası ekonomi ile bağımlılık derecesi),

-sosyal (nüfus yapısı, eğitim, eşitlik, ayrımcılık, sağlık) ve

-kültürel (ideoloji, etnik, dini, dil, gelenek, kimlik, demokrasi kültürü, hoşgörü) nedenleri üzerinde durulmaktadır. Bu gibi nedenler çatışmanın arkaplan analizini teşkil etmektedir. Çatışma ile ilgili doğrudan ve dolaylı aktörlerin yapıları, çıkarları ile çatışmanın yoğunluğu, kapsamı, süresi, son gelişmeler, dış dünyanın algısı gibi unsurlar çatışmanın mevcut durumunu analiz etmede yardımcı olmaktadır. Çevre durumu (ulusal, yerel, bölgesel), medya ve iletişim araçlarına ulaşma, kimlik farklılıkları, güvenlik, hoşgörü, uluslararası ilişkiler, güvenlik güçleri, silahlı gruplar, yönetim, ekonomik durum, eğitim, istihdam, fırsat eşitliği, yeme, giyinme, barınma ve sağlık durumları, dini ve etnik etkiler, doğal kaynaklar gibi faktörler ise

yönlendirici güçlerin etkisi olarak bilinen hususları oluşturmada ve bu şekilde çok geniş bir perspektifle çatışma tanımlanmaya çalışılmaktadır.

Güncel Bir Kriz Örneği: "Kürt Sorunu"

Bu kısa kavramsal açıklamadan sonra bu durumu güncel bir krizle örneklendirecek olursak, bugün yaygın olarak "Kürt Sorunu" olarak ifade edilen sorunda da temel sıkıntı tanımlamadan daha doğru bir ifadeyle tanımlayamamadan kaynaklanmaktadır. Sorunu tanımlayamama konusunda karşılaşılan zorlukları şu başlıklar altında özetleyebiliriz:

-Çözüm sürecine verilen ad çerçevesinde, hükümetin bugüne kadar soruna kaynak olarak gördüğü sahalarda düzeltme amacıyla yaptığı uygulamalara verdiği adlardaki çeşitlilik. Hükümetin çözüm süreci başlamadan önce çeşitli alanlarda yaptığı iyileştirme politikalarını, eylem planlarını ve stratejilerini (farklı dillerde televizyon yayınları, Kürtçe enstitü açılması vb.) bir

çerçeve plan içine sokarken adlandırmada duyduğu sıkıntı ve bunun toplumsal tepki oluşturma ihtimali nedeniyle sürekli değiştirilmesi. Örneğin "Kürt Açılımı", "Demokratik Açılım", "Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi" gibi... Mevcut iktidar Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi kavramını diğerlerini de kapsayan bir şekilde tanımlamakta, Doğu ve Güneydoğu'da yaşanan olayları temel sorun değil, temel sorunun bir parçası olarak ifade etmektedir. Dolayısıyla bu noktada sorunun kaynağı bağlamında temel faktör/ler konusunda bir farklılaşma mevcuttur.

-Yine Türkiye'nin terörle mücadelesinde de başını ağrıtan en önemli hususlardan bir diğeri de çözüm sürecine verilen ad dışında sorunun adının konulmasında yaşanan sıkıntıdır. Zira bu noktada da "Kürt Sorunu", "Demokrasi Sorunu", "Terör Sorunu", "Terörle Mücadele", "Terörle Müzakere" gibi farklı adlandırmalara gidilmektedir.

-Ayrıca bugün sürdürülmekte olan sürecin adının konmasındaki ya da

kavramların kullanılmasındaki bakış açılarına bağlı olarak değişkenlik oluşturduğu da aşikârdır. Burada ise “Barış Süreci” ve “Müzakere” gibi tanımlamalarla karşılaşılmaktadır.

-Son günlerde PKK liderine hitap sorunu da ortaya çıkmıştır. Kemalist-Ulusalcı kesim, Öcalan’a “terörist” diye hitap ederken, hükümet, bazen bu tanımlamadan kaçınmakta, bunun yerine genellikle “İmralı”, “Abdullah Öcalan”, “Örgüt lideri” gibi ifadeleri kullanmaktadır. Bazen de tam tersine “teröristbaşı” olarak adlandırmakta ancak bu arada teröristle masaya oturulmayacağını da dillendirmektedir. BDP ise, Öcalan’a “Önder, Lider, Gerilla Baş” olarak hitap etmektedir. Bu durumun nedeni ise, tarafların sorunu farklı şekilde tanımlamalarıdır. Dolayısıyla bu şekildeki farklı adlandırmalar sorunun ortak bir tanımına erişememenin önündeki engellerdendir.

Tanımlama kaynaklı sorunun en gözle görülür yansımaları ise şu şekilde karşımıza

çıkılmaktadır. Toplumsal sorunların çözümünde azınlığın isteklerinin önemli olduğu kadar çoğunluğun değerlerinin ya da hassasiyetlerinin de göz önünde bulundurulması gerektiği yönünde görüşler bulunmaktadır. Bu bakımdan yukarıda çeşitli şekillerde anlatılan adlandırma ve kavramsallaştırmadaki çeşitlilikler ve farklılaşmaların toplumsal hafızalarda yarattığı bulanıklık toplumun sürece olan desteğini azaltmakta ve süreç ilerledikçe toplumsal dengeler önemli sosyolojik risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde ise Kürtlerdeki öz güven duygularının arttığından bahsedilmektedir.

Sürece belirlenen Akil Adamlar Heyetleri’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu grupları ile Marmara ve Ege gruplarının raporlarına baktığımızda bu farklılığın izlerini ve ifadelerini görüyoruz. Akil Adamlar Heyeti Güneydoğu Anadolu Bölgesi Grubu’nca hazırlanan raporda “Güneydoğu’da hangi kimlikten veya ideolojiden olursa olsun, herkesin barış sürecinden

yana olduğu ve bunu zihniyet olarak desteklediği” ifadelerinin yanı sıra “Kürtlerin ülkenin batısında yaşanan ayrılma ve bölünme tartışmalarını yadırgadığı” ifadesine de yer verilmiştir. Buna karşılık Ege Grubu’nun hazırladığı raporda “AKP’nin siyasal öncelik kazanacağı önyargısıyla karşı çıkanların çoğunlukta bulunduğu” tespitine yer verilmiştir. Dolayısıyla bu bulanıklık ve belirsizlik, sürecin işleminde ve istenildiği gibi sorunsuz bir şekilde ve ivedilikle nihayete ermesi açısından önemli bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum ise süreç sona erse dahi daha sonra önemli yan etkileri doğurabilme ihtimalini bünyesinde barındırma şeklinde sürece yönelik önemli bir tehdit unsuru da ortaya çıkarabilecektir.

Bunların yanı sıra Türkiye’de psikolojik harekâtın toplumun geneline karşı çeşitli şekillerde (hükümet, STK, medya gibi) uygulandığı ortam nedeniyle sürecin tanımlanmasındaki farklılıklara belirsizliklerin eklenmesi de, çözüm sürecini olumsuz etkilemektedir. Burada dikkat çekilmesi

gereken nokta ise, süreçteki belirsiz ve bulanık durumun, toplumun belli kesimlerinde, süreçte pazarlık unsuru olma ya da taviz verme gibi çeşitli algılara yol açmasıdır ki, bu da toplumsal destek bağlamında oldukça önemli ve dikkate alınması gereken bir noktadır.

Bu süreçteki bir başka önemli nokta da, yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, çözüm sürecinin ikinci aşaması olarak ifade edilen “aktör analizi” safhasıdır ki, bu aşamanın incelenmesi bu analizin konusu değildir.

Notlar

(1) Nezir Akyeşilmen, “Çatışma Yönetimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Analiz”, Barış Konuşmak: Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi, Ed. Nezir Akyeşilmen, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2013, s.18.

(2) Hüseyin Bağcı, “Önsöz Yerine: Çatışma Analizi”, Barış Konuşmak: Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi, Ed. Nezir Akyeşilmen, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2013, s.6.

(3) Bağcı, agm, s. 8.

(4) Kavramlarla ilgili hükümetin açıklamaları için bkz. <http://www.akparti.org.tr/acilim220110.pdf>

(5) “Akiller’in Güneydoğu Raporu: Destek Yüzde 100”, Dünya Bülteni, 28.06.2013.

(7) “İşte Akillerin Başbakan Erdoğan’a Sunduğu Rapor! Sivil Anayasa Bekleniyor, Hükümetten Söz Değil Adım Atması İsteniyor, Endişe Var!”, Türktime, Erişim:

Sadece vurgulanmak istenen husus, süreçte her ne kadar sorunun tanımı ve adı net olmasa da, aslında aktörlerin çok daha net olarak ortada durduğudur. Tanımlama konusundaki bu belirsizlik ortamında ise, aktörlerin sorunu kendi beklentilerine ve bakış açılarına uygun bir şekilde tanımlama çabaları bu kavram kargaşasını, tanımsızlık ve belirsizlik durumlarını daha da arttırmaktadır.

Dolayısıyla sorun çözümünün en temel ve birincil şartı olan “sorunu tanımlama” konusu,

bugün “Kürt Sorunu” açısından bahsedilen çeşitli kavramlar bağlamında da anlaşılabilirliği üzere, henüz gerçekleşebilmiş değildir. Aşama aşama gerçekleşmesi ve ilerlemesi gereken sorun çözümü sürecinde en başta gelen olmazsa olmaz şartı, sorunun tanımlanması yapılmadan, çözüm sürecindeki diğer aşamalara geçilemeyeceği ve buradan hareketle de sürecin başarıyla noktalanamayacağıdır.

<http://www.turktime.com/haber/1ste-Akillerin-Basbakan-Erdogan-a-Sundugu-Rapor/229648/>, 28.06.2013.

(8) “Hem Müzakere Yap Hem Teröristbaşı De”, AktifHaber, Erişim: <http://www.aktifhaber.com/hem-muzakere-yap-hem-teroristbasi-de-807068h.htm>, 18.06.2013.

(9) Yıldırım Çiçek, “Öcalan’a Ayıp Ettin Be Usta!”, Ortadoğu, 21.06.2013.

(10) Şükrü Bülent Türütat, “Öcalan ‘teröristbaşı’ mı yoksa ‘önder’ mi?”, Milliyet Blog, 07.05.2013.